

Covenant & Conversation yazılarına yönelik cömert sponsorlukları için **Wohl Legacy**'ye teşekkürlerimizle

Yeminler ve Vaatler

Matot

Matot *peraşası*, yeminler, vaatler ve bunların iptali hakkında bir bölümle başlar. Bu bölümde kullanılan kelime dağarcığı, daha sonraları, Yom Kipur gecesinde vaatlerin iptali için söylenen *Kal Nidre* metnine uyarlanmış ve benimsenmiştir. Ancak bu kısmın buradaki – Bamidbar kitabının sonlarına doğru – konumu, gariptir.

Tora, Bene Yisrael'in Vaat Edilmiş Topraklara olan yolculuğunun son aşamalarını anlatmaktaydı. Ülkenin kabileler arasında kurayla paylaşılması için emir verilmişti. Tanrı, Moşe'ye, ölümü için hazırlık yapmasını söylemişti. Moşe Tanrı'dan bir halef tayin etmesini istemiş ve Tanrı bunu yapmıştı. Bu mevki, uzun yıllardır Moşe'nin çırağı olan Yeoşua'ya ait olacaktı. Bunun ardından anlatım, yılın çeşitli günlerinde getirilmesi gereken *korbanlar*la ilgili konuya yer açmak için kesilmektedir. Onun ardından da Matot *peraşasının* başladığı, yemin ve vaatlerle ilgili kısım gelmektedir.

Bu kısım neden buradadır? Yüzeysel bir cevap vardır. Geçen haftaki *peraşanın* sondan bir önceki pasuğunda sözel bir bağlantı mevcuttur: “Bayramlarınızda... genel *vaatlerinize* ve belirli bağışlarınıza ek olarak bunları yapacaksınız” (Bamidbar 29:39). Vaatlerden bahsetmişken, Tora şimdi onlarla ilgili kanunları vermektedir. Bir açıklama budur.

Ancak Bene Yisrael'in, Yarden'i aşp ülkeyi fethettikten sonra başlamak üzere oldukları projenin tam da kalbine kadar erişen başka bir cevap daha vardır. Tora'nın cevap teşkil ettiği sorunlardan biri, hatta belki de *asıl* sorun şudur: *Özgürlük ve düzen insani âlemde bir arada var olabilir mi?* Aynı anda hem özgür hem de adil bir toplum olabilir mi? Tora, diğer alternatifleri bizim için sergilemektedir. Özgürlük ve kaos olabilir. Tufan öncesinde şiddetle dolu olan dünya böyleydi. Özgürlük olmadan düzen olabilir. Bene Yisrael'in özgürlüklerine kavuşturuldukları Mısır böyleydi. Acaba üçüncü bir alternatif var mıdır? Ve eğer varsa, nasıl yaratılır?

Tora'nın verdiği cevap, *dille*, lisanla alakalıdır. Tanrı'nın dünyayı sözlerle yaratmış olduğunu hatırlınıza getirin: “Ve Tanrı dedi: ... olsun ve ... oldu.” Tanrı'nın insanlığa verdiği ilk armağanlardan biri dildi. Tora “Tanrı insanı toprağın tozundan şekillendirdi ve burun deliklerinin içine yaşam nefesini üfledi ve insan canlı bir varlık haline geldi” (Bereşit 2:7) der ve Targum bu son ifadeyi “ve insan *konusan* bir varlık haline geldi” şeklinde çevirir. Yahudilik açısından, konuşma, yaşamın ta kendisidir.

Ancak Yahudilik özellikle belirli bir alışılmadık dil kullanımına ilgi duymaktadır. Oxford Üniversitesi'nden filozof J. L. Austin buna “edimsel ifadeler” adını vermiştir.¹ Bu, dili bir şeyi *tarif etmek* için değil, bir şeyi *gerçekleştirmek* için kullandığımız zaman olur. Dolayısıyla örneğin, bir damat, *hupanın* altında geline “İşte, sen bana nişanlısın” dediği zaman, bir evliliği tarif etmekte değildir; *evlenme işlemini gerçekleştirmektedir*. Eski dönemlerde Bet Din üyeleri, Roş Hodeş'i (ay başlangıcı) ilan ettiği zaman, bir olguya dair beyanda bulunuyor değillerdi. Bir olguyu *yaratmaktaydılar; o günü Roş Hodeş haline getiriyorlardı*.

Edimsel ifadelere kilit bir örnek, söz vermektir. Size belirli bir şeyi yapacağıma dair söz verdiğim zaman, daha önce var olmayan bir şey – yani bir yükümlülük – yaratmış olurum. Bu gerçek, belki ufak bir şey gibi görünüyorsa da, Yahudiliğin temelidir.

Karşılıklı verilen bir söze – X, Y için belli başlı şeyleri yapacağına dair söz vermektedir ve Y de X için başka şeyler yapmayı taahhüt etmektedir – antlaşma veya akit adı verilir ve Yahudilik, antlaşma üzerine, özellikle de Tanrı ile Bene Yisrael arasında Sinay Dağı'nda yapılan, onları bağlayan ve bu güne kadar bağlamaya devam eden antlaşma üzerine kuruludur. İnsanlık tarihinde bu, edimsel bir ifadenin en üstün örneğidir.

İki filozof, söz verme eyleminin ahlaki yaşam için önemini anlamıştı. Bunlardan biri Nietzsche'ydi. Şöyle demişti:

Vaatte bulunabilir bir hayvan yetiştirmek – doğanın kendisinin insan ırkına ilişkin olarak vermiş olduğu o paradoksal ödev tam da bu değil midir? İnsan ırkının asıl sorunu bu değil midir?... İnsanın ta kendisinin, kendi gözünde bile, güvenilir, düzenli, gerekli bir hale gelmesi gerekecektir ki tıpkı vaatte bulunan biri gibi, kendi geleceğine karşı sorumlu olabilsin! Sorumluluğun kökenlerinin uzun tarihini teşkil eden tam olarak budur.²

Diğeri, esas olarak Nietzsche'nin söylediklerine açıklık getirmiş olan Hannah Arendt'ti. İnsani ilişkiler, öngörülemezlikle doludur. Bunun sebebi özgür olmamızdır. Başka insanların nasıl davranacaklarını veya bizim bir eylememize nasıl tepki vereceklerini bilmemekteyiz. Bu yüzden kendi kararlarımızın sonuçlarından hiçbir zaman emin olamayız. Özgürlük insani dünyayı düzenden yoksun bırakıyor görünmektedir. Cansız nesnelerin farklı koşullar altında nasıl davranacaklarını önceden tahmin edebiliriz. Hayvanların nasıl davranacaklarından makul düzeyde emin olabiliriz. Ama insanların nasıl tepki vereceklerini önceden tahmin edemeyiz. Öyleyse insanları özgürlüklerinden mahrum bırakmadan düzenli bir toplum yaratmak nasıl mümkün olabilir?

Cevap, *söz verme eylemidir*. Bir şeyi yapacağıma dair söz verdiğim zaman, kendimi, özgür irademle, gelecekte belirli bir şeyi yapmak üzere bir yükümlülük altına sokmuş olurum. Eğer sözünü tutan türden bir insan olarak tanınıyorsam, bir öngörülemezlik ögesini insani dünyadan çıkarmışımdır. Bana güvenebilirsiniz, çünkü size şahsen söz vermişimdir. Söz verdiğim zaman gönüllü olarak kendimi bağlarım. Bu, insanların kendilerini gönüllü olarak, belli başlı eylemleri yapma veya

¹ J. L. Austin, *How to Do Things with Words* [Sözlerle Nasıl İş Yapılır] (Oxford: Clarendon Press, 1975).

² Friedrich Nietzsche, *On the Genealogy of Morality*, çeviren Carol Diethe ve düzenleyen Keith Ansell-Pearson (Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2007), s. 35–36 [Ahlakın Soykütüğü Üstüne (Say, 2010)].

yapmaktan kaçınma taahhüdü altına sokma kabiliyetidir ve zorlayıcı bir kuvvet kullanımı olmadan insanlar arası ilişkilerde düzeni meydana getirir.³

“Bir adam A-Şem’e bir vaatte bulunduğunda ya da kendisine bir yasak koymak üzere bir yemin ettiğinde, sözünü bozmamalı, ağzından çıkan her şeyi yerine getirmelidir” (Bamidbar 30:3). Bunun, yani Matot *peraşasının* ikinci pasuğunun, Bene Yisrael’in Vaat Edilmiş Topraklara yaklaşmasından kısa bir süre önce ifade edilmiş olması hiç de rastlantı değildir. Söz verme kurumu – ki Tanrı’ya yönelik vaat ve yeminler bunun en üstün örneğini teşkil eder – özgür bir toplumun varlığı için elzemdir. *Özgürlük, insanların sözlerini tutmasına bağlıdır.*

Bunun gerçek yaşamda nasıl vuku bulduğunun bir örneği, *peraşanın* devamında yer alır. Kabilelerden ikisi, Reuven ve Gad, sürüleri için daha uygun topraklara sahip olduğunu düşündükleri Yarden’in doğu yakasında yaşamayı tercih ettiklerine karar verirler. Onları halkın geri kalanına yönelik sorumluluklarından sıyrılmaya çalışmakla itham eden Moşe ile aralarında geçen gerilimli bir diyalogun ardından bu kabileler, ülkenin fethi tamamlanana kadar ordunun ön saflarında çarpışmayı kabul ederler. Her şey onların sözlerini tutmalarına bağlıdır.

Özgür bir toplumdaki tüm sosyal kurumlar, güvene bağlıdır ve güven demek, sözlerimizin gereğini yerine getirmek, yapacağımızı söylediğimiz şeyleri yapmak demektir. Bu temel yıkıldığı zaman, özgürlüğün geleceğinin ta kendisi risk altındadır. Tanah’ta bunun klasik bir örneği vardır. Bu örnek Yirmeyau kitabındadır ve orada Peygamber, sözlerini tutacakları konusunda insanlara güvenmenin artık mümkün olmadığı kendi döneminin toplumunu tarif etmektedir:

Dillerini birer yay gibi germişler;

Ülkede yiğitler; ama dürüstlük için değil, hainlik için;

Kötülükten kötülüğe ilerliyorlar

Beni dinlemiyorlar – A-Şem’in Sözü.

Her biriniz akranınızdan sakının;

Kardeşe bile güvenmeyin,

Çünkü her kardeş hilekâr ve her akran iftiracı.

Birbirlerini aldatıyorlar ve kimse gerçeği konuşmuyor.

Dillerine yalan söylemeyi öğretmişler; kendilerini suç işlemek için yoruyorlar.

Hilenin içinde yaşıyorsun; hileleriyle Beni dinlemeyi reddediyorlar – A-Şem’in Sözü. (Yirmeyau 9:2-5)

İşte, özgürlüklerini Babilliler karşısında kaybetmek üzere olan bir toplumun durumu böyleydi ve o zamandan beri tam olarak kendine gelememiştir.

Eğer güven yıkılırsa, sosyal ilişkiler de yıkılır. O zaman toplum, kanuni yaptırım kurumlarına veya başka türden bir kuvvet kullanımına bağımlı olacaktır. Kuvvet kullanımı geniş çapta olduğu zaman, toplum artık özgür değildir. Özgür insanoğullarının, kuvvete başvurmaksızın, işbirliğine ve birlikte çalışmaya dayalı ilişkiler oluşturabilmelerinin tek yolu, sözel taahhütlerde bulunmak ve bu taahhütlerin, onları üstlenenlerce yerine getirilmesidir.

Özgürlük, güvene muhtaçtır. Güven, insanların sözlerini tutmalarına muhtaçtır ve sözünüzü tutmak demek, sözcükleri kutsal, vaat ve yeminleri mukaddes görmek demektir. Taahhütlerinizden

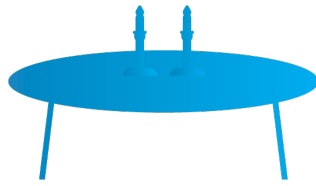
³ Hannah Arendt, *The Human Condition* (Chicago: University of Chicago Press, 1958), s. 243–44 [*İnsanlık Durumu* (İletişim, 2021)].

serbest kılınmanız, ancak çok özel ve kesin bir şekilde formüle edilmiş koşullar altında mümkün olabilir. İşte bu nedenle, Bene Yisrael, özgür bir toplum yaratmalarının beklendiği Kutsal Topraklara yaklaştıkları sırada, kendilerine vaat ve yeminlerin mukaddes doğalarının hatırlatılması gerekiyordu.

Verdiğiniz sözü tutmamak kendi çıkarınıza olduğu zaman bu şekilde davranmanın cazibesi bazen çok bunalıcı olabilir. Tanrı'ya – düşündüğümüz, söylediğimiz ve yaptığımız her şeye nezaret eden ve bizi taahhütlerimizden sorumlu tutan bir Tanrı'ya – inancın bu denli temel nitelikte olmasının sebebi budur. Her ne kadar şimdi kulağımıza garip gelse de, hoşgörü ve liberalizmin babası John Locke, ateistlere vatandaşlık hakkı tanınmaması gerektiği, zira Tanrı'ya inanmadıkları için, sözlerini tutacakları konusunda kendilerine güvenmenin de mümkün olmadığı görüşündeydi.⁴

Bunu anladığımıza göre, artık, vaat ve yeminlerle ilgili kanunların, Bene Yisrael Erets Yisrael'e yaklaşmaktayken, Bamidbar kitabının sonunda yer almasının kesinlikle tesadüf olmadığını takdir edebiliriz ve buradaki ders günümüzde de hâlâ günceldir. Özgür bir toplum, güvene dayanır. Güven, sözlerimizi tutmamıza dayanır. İnsanlar Tanrı'yı bu şekilde – dili, yaratmak için kullanarak – taklit ederler. Sözler, ahlaki yükümlülükler yaratır ve ahlaki yükümlülükler, sorumlu bir şekilde üstlenildiği ve sadakatle yerine getirildiği zaman, özgür bir toplum olasılığını yaratır.

Öyleyse asla sözünüzü yerine getirmezlilik etmeyin. Yapacağınızı söylediğiniz şeyi daima yapın. Eğer sözümüzü tutmaktan geri kalırsak, sonunda özgürlüğümüzü de kaybederiz.

ŞABAT SOFRASI İÇİN SORULAR

1. Söz tutmamanın ahlaki olduğu bir durum hiç var mıdır?
2. İnsanların birbirlerine verdikleri sözlerle, barış içinde yaşayan toplumlar arasındaki bağlantı nedir?
3. Eğer vaat ve yeminlerimizi her zaman tutmakla yükümlüysek, onları her yıl *Kal Nidre* duası sırasında iptal etmemize neden olanak tanınmaktadır?

www.RabbiSacks.org f t i @ @RabbiSacks

The Rabbi Sacks Legacy Trust, PO Box 72007, London, NW6 6RW • +44 (0)20 7286 6391 • info@rabbisacks.org

© Rabbi Sacks • All rights reserved

⁴ John Locke, *A Letter Concerning Toleration* (1689) [*Hoşgörü Üstüne Bir Mektup* (Liberte, 2017)].